

VÅR I VÄLFÄRDSLANDET

Det paradoxala är att den som vill minska statens roll i samhället inte bör tala om sänkta skatter, utan kanske tvärtom hoppas på en rödgrön seger 2010. På vänsterns agenda finns nämligen krav på reformer som med största sannolikhet kommer att väcka folkligt motstånd mot höga skatter.

SVERIGE 1984. Boken *Vinter i välfärdslandet* (Askelin & Hägglund), av statsvetaren Elisabeth Langby ges ut. Langby driver tesen att svenska politiker är oförmögna att genomföra nödvändiga förändringar: Lärarkåren kommer inte att acceptera att elever fritt får välja skola. Upphandling av offentlig verksamhet från privata företag beskrivs som möjligen bra i teorin, men utan praktisk betydelse. Budgetunderskottet kan inte återfå rimliga proportioner.

I boken dras paralleller mellan Sverige och Uruguay, en av världens första välfärdsstater under första delen av 1900-talet, som därefter drabbades av stagnation och kollaps. Få tar Langbys varningar på allvar, och svensk ekonomi tuffar på bra under resten av 80-talet, påäldad av en rejäl devalvering och en internationell högkonjunktur.

Sverige 1993. Sveriges ekonomi befinner sig i fritt fall. Välfärdsstatens kritiker dammar av Langbys bok och säger "Vad var det vi sade?". Välfärdsstatens tillskyndare är oroade. Det skrivs böcker med titlar som *När pengarna är slut* (Anders Isaksson), *Rädda välfärdsstaten* (Kjell-Olof Feldt), samt *Generell välfärdspolitik – bara magiska ord?* (Anders E Borg). Samtliga innehåller varianter på temat att välfärdsstaten blivit på gränsen till ekonomiskt ohållbar.

Sverige 2006. De reformer Langby dömde ut som politiskt omöjliga är sedan länge genomförda. Sverige har budgetöverskott, nytt pensionssystem, friskolor och privata företag som hjälper kommunerna med allt från sop-

Av Andreas Bergh

Lektor på nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet och forskare vid Ratioinstitutet

hämtning till äldreomsorg. Mannen som i början av 1990-talet skapade ut idén om generell välfärdspolitik har gjort sig av med sin mellaninitial, sin välfärdsstatskritik och har blivit finansminister för "Sveriges nya arbetarparti". Sveriges goda ekonomiska utveckling förbryllar. Skattetrycket är alltså runt 50 procent. Det borde skapa ekonomiska problem, men perioden 1997–2007 åtnjöt Sverige en årlig tillväxt av real BNP per capita på 2,9 procent, att jämföras med snittet för EU15 på 1,9.

DE HÖGA SKATTERNA tycks inte skapa ökande missnöje ens i den övre medelklass som till stora delar betalar kalaset. Om något alls hänt på den punkten sedan 1980, är det att stödet för ökad skattefinansiering av välfärden har ökat, också bland höginkomsttagare. Sedan moderaterna efter 2002 års usla valresultat gjort analysen att skattekvotens inte är någon valvinnande strategi i Sverige, saknar Sverige ett öppet välfärdsstatskritiskt parti.

Det är berättigat att fråga sig hur allt detta kan förklaras. Vad hände med välfärdsstatens oundvikliga kollaps? Varför har inte ekonomin stagnerat? Varför har inte väljarna vänt högskattesamhället ryggen?

ingen vet med säkerhet. Men betänk följande: Få länder slår Sverige när det

gäller reformer i liberaliserande riktning under 1980- och 1990-talen. Det svenska utredningsväsendet har varit drivmotorn i ett maskineri som identifierat problem, skissat lösningar och träcklat kompromisser rörande allt från pensionssystem, handelsliberaliseringar, skattereformer, valfrihetsreformer och inflationsbekämpning. Domedagsprofetior och analyser likt Langbys kan mycket väl ha bidragit till krisinsikt och reformvilja hos svenska politiker.

Sveriges otippade reptrick väcker internationellt intresse: Ekonomen och filosofen Geoffrey Brennan vid University of North Carolina använde nyligen termen *high tax libertarianism* (ungefär nyliberalism med höga skatter) för att beskriva Sverige på en Mont Pelerin Society-konferens där vi båda medverkade i Stockholm i somras.

Reformerna är sannolikt en orsak till att även höginkomsttagare trots allt står ut med högskattestaten; den ökade valfriheten innebär nämligen att det skattefinansierade paketet blir mer likt vad de flesta skulle välja att köpa i alla fall. Både skolor och daghem finns numera i flera varianter. Allt fler nyttjar möjligheten att läsa utomlands med studiemedel. I de fall det offentliga utbudet är otillräckligt finns tilläggstjänster och försäkringar, avsedda att komplettera snarare än att ersätta välfärdsstatens

utbud. Numera är det exempelvis standard att komplettera den allmänna pensionen med en privat försäkring.

Likt Microsoft Windows har den svenska välfärdsstatens klumpighet successivt åtgärdats så att resultatet, om än långt ifrån perfekt, är tillräckligt bra för de flesta. Välfärdsstaten har överlevt genom en säregen kombination av grundliga offentliga utredningar, sänkta marginalskatter, valfrihetsreformer och privata komplement. Vänstern har ofta varit motståndare till allt detta, vilket är anmärkningsvärt: Om Sverige hade behållit skatte- och välfärdssystem som dessa såg ut 1980, är det ingen vild gissning att Langbys profetia om kollaps hade gått i uppfyllelse.

VAD KAN DÅ sägas om Sverige 2009 och därefter? Det bör noteras att de nya moderaterna är på god väg att skapa ett folkligt mandat för lägre skatter genom att sänka dem, något de gamla moderaterna aldrig lyckades med genom att tala om det. Regeringens strategi att mäta skattesänkningar i kronor snarare än procent, och att göra sänkningarna mest märkbara för medelklassen, gör det svårt för oppositionen att gå till val på skattehöjningar. Men vad ska den göra som i grunden vill förändra svenskarnas syn på statens roll i samhället? Det mesta som ökar människors missnöje med välfärdsstaten torde fungera. Därmed handlar det på sätt och vis om att göra motsatsen till vad som skett hittills:

UNDVIK OFFENTLIGA UTREDNINGAR! Utredningar identifierar problem och skapar samsyn kring reformer som bidrar till välfärdsstatens överlevnad.

HÖJ ERSÄTTNINGSNIVÅN I SJUKFÖRSÅKRINGEN! Vid generösa nivåer tvingas höginkomsttagare betala mer för en trygghet de själva inte nyttjar särskilt mycket.

FÖRBJUD PRIVATA KOMPLEMENT TILL VÄLFÄRDSSTATEN! Den som vill ha något annat än vad som ingår i välfärdsstatens utbud får då betala för detta helt själv.

SÄTT STOPP FÖR VALFRIHETEN! Eftersom det främst är den övre medelklassen som nyttjar valmöjligheterna, är det denna som surnar till när valfriheten avskaffas.

HÖJ SKATTEN FÖR DE RIKA! Tillsammans med punkterna ovan innebär detta att höginkomsttagare tvingas betala mer för en välfärdsstat som de värderar allt lägre.

MED FÖRSLAG som dessa är det bara en tidsfråga innan ett brett folkligt skattemissnöje växer fram. Det mest paradoxala i sammanhanget är förmodligen att punkterna ovan beskriver en typisk vänsteragenda i Sverige. Kanske att en rödgrön valseger på lång sikt är det största hotet mot den stora staten. ∞

